

فهرست توصیفی آثار دکتر شریعتی

با اصلاحات و اضافات

www.ketab.ir

عبدالرحیم قنوات

سرناسه	: قنوت، عبدالرحيم، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام پديدآور	: فهرست توصيفي آثار دكتر شريعتي/عبدالرحيم قنوت.
وضعيت ويراست	: [اويراست ۱۲].
مشخصات نشر	: رشت: سپيدرود، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهري	: ۳۱۹ص.
شابك	: 978-622-5854-83-3
وضعيت فهرست نويسي	: فيبا
يادداشت	: چاپ قبلي: جهاد دانشگاهي، واحد مشهد، ۱۳۷۹ (۱۹۱ص).
يادداشت	: چاپ دوم.
يادداشت	: نمايه.
موضوع	: شريعتي، علي، ۱۳۱۲ - ۱۳۵۶ -- کتابشناسي
موضوع	: Shari'ati, Ali-- Bibliography
رده بندي كنگره	: ۸۴۳۸Z
رده بندي ديويي	: ۰۱۶/۲۹۷۴۸
شماره كتابشناسي ملي	: ۹۳۴۵۳۲۴
اطلاعات ركورد كتابشناسي	: فيبا

رشت: خ بهر العلوم، پاساز رضا، طبقه اول، شماره ۷۶ - كويشني ۱۵۱۸۶۴-۴۱۳۶۶
تلفن: ۲۳۲۶۵۷۵۹ همراه: ۰۹۱۱۳۴۸۲۹۰۹

فهرست توصيفي آثار دكتر شريعتي (با اصلاحات و اضافات)

نويسنده	: عبدالرحيم قنوت
ناشر	: انتشارات سپيدرود
حروفچيني و صفحه آرايي	: هنر و اندیشه
طراح روي جلد	: فرهاد وارسته
شمارگان	: ۵۰۰ نسخه
نوبت چاپ	: دوم ۱۴۰۲ (اول سپيدرود)
ليتوگرافي - چاپ	: همراهان - توكل
قيمت	: ۲۵۰ هزار تومان
شابك	: ۳-۸۳-۵۸۵۴-۶۲۲-۹۷۸

كليه حقوق براي پديدآور محفوظ است و هرگونه كپی برداری به موجب قانون پيگرد قانونی دارد.

فهرست مطالب

۱۹.....	مقدمه ناشر.....
۲۳.....	یادداشت برای چاپ دوم.....
۲۵.....	مقدمه.....
۲۹.....	آثار گونه‌گون.....
۳۰.....	آخرین حرف: با تو ای مهربانِ جاودانِ آسیب‌ناپذیر.....
۳۱.....	[آدم و فرزندان]
۳۲.....	آری اینچنین بود برادر.....
۳۳.....	آزادی.....
۳۴.....	آزادی، خجسته آزادی.....
۳۴.....	ابوذر غفاری خداپرست سوسیالیست.....
۳۵.....	اجتهاد و نظریه انقلاب دائمی.....
۳۶.....	[احد AHD].....
۳۷.....	اخلاق شریعی.....
۳۹.....	ادیان.....
۳۹.....	[ادیان هندی].....
۴۰.....	ارتجاع نو.....
۴۰.....	ارزش.....
۴۰.....	از شما دو تن شهید شاهد و با شما دو تن ای خواهر و ای برادر.....
۴۰.....	از کجا آغاز کنیم؟.....
۴۱.....	از هجرت تا وفات.....
۴۲.....	استانداردهای ثابت در تعلیم و تربیت.....

۴۳.....	استخراج و تصفیه منابع فرهنگی.....
۴۳.....	اسکولاستیک جدید.....
۴۴.....	اسلام‌شناسی.....
۶۵.....	اسلام‌شناسی «درس‌های دانشگاه مشهد».....
۶۹.....	اسلام محمد، احیاء‌کننده دین ابراهیم.....
۷۰.....	اسماعیلیت را قربانی کن!.....
۷۰.....	اشعار.....
۷۶.....	اصول تقلید.....
۷۷.....	اعلام خطر.....
۷۷.....	اقبال مردی که همتی را ایجاد کرد.....
۷۸.....	اقبال مصلح قرن اخیر.....
۷۹.....	اقتصاد.....
۸۰.....	اقتصاد (منحنی طبقاتی قرآن).....
۸۰.....	اکنون که به کعبه رسیده‌ای، در کعبه نیز ممان.....
۸۱.....	اگر پاپ و مارکس نبودند.....
۸۱.....	اگزستانسیالیسم.....
۸۲.....	امت و امامت.....
۸۵.....	انتخابات.....
۸۵.....	انتظار عصر حاضر از زن مسلمان.....
۸۷.....	انتظار مذهب اعتراض.....
۸۸.....	انسان آزاد - آزادی انسان.....
۸۸.....	انسان، اسلام و مکتب‌های مغرب زمین؛ انسان در انتخاب فاجعه یا فلاح.....
۸۹.....	
۹۲.....	انسان بی‌خود.....
۹۳.....	انسان و اسلام.....
۹۳.....	انسان و تاریخ.....

۹۴.....	اومانيسم در غرب و شرق
۹۵.....	اهميت مهاجرت در اسلام و بررسی پنج نوع مهاجرت در قرآن
۹۶.....	ايدئولوژی (۱)
۹۶.....	ايدئولوژی (۲) (پرسش و پاسخ)
۹۷.....	ايدئولوژی (۳)
۹۷.....	ايدئولوژی (۴)
۹۸.....	ايدئولوژی (۵)
۹۹.....	ايرانيّت و اسلام
۱۰۰.....	بابيّت - بهائيّت
۱۰۰.....	بازگشت به خویش
۱۰۳.....	بازگشت به خویشتن
۱۰۴.....	بازگشت به کدام خویش
۱۰۴.....	بازنگری و نتیجه گیری کلی
۱۰۵.....	باشتن
۱۰۶.....	بحثی راجع به شهيد
۱۰۶.....	[برادر آگاه و مجاهد!]
۱۰۸.....	برای «خود»، برای «ما»، برای «دیگران»
۱۰۸.....	[برجستگی های آل احمد]
۱۰۹.....	برخی پيشتازان بازگشت به خویش در جهان سوم
۱۰۹.....	برخی ویژگی های شخصيت پيامبر
۱۱۰.....	بر در حق کوفتن حلقه وجود
۱۱۰.....	بررسی انواع مهاجرت
۱۱۱.....	بررسی پاره ای از وقایع صدر اسلام
۱۱۲.....	بررسی کوتاه مسأله ولايتعهدی امام رضا(ع)
۱۱۲.....	برسد به دست پوران عزيزم
	بزرگان جهان؛ مترلینگ فيلسوف حيرانی که تفکر بیجا او را به جنون

۱۱۳	کشید
۱۱۴	[بنای مذهب]
۱۱۵	به کجا تکیه کنیم؟
۱۱۶	به یاد جانبازان شانزدهم آذر
۱۱۶	بیست و سه سال در بیست و سه روز
۱۱۷	بینش تاریخی شیعه
۱۱۸	[پاسخ به داریوش آشوری]
۱۱۸	پایان سلطنت
۱۱۹	پایان غم‌انگیز زندگی یونگ
۱۱۹	پدر عزیزم!
۱۲۰	پدر، مادر، ما متهمیم
۱۲۲	پرسش و پاسخ
۱۲۲	[پروژن]
۱۲۲	پس از انتخابات
۱۲۳	پس از شهادت
۱۲۳	پیامبر الگوی متعالی انسانیت
۱۲۴	پیام کنگره به دکتر مصدق
۱۲۵	پیروان علی و رنج‌هایشان
۱۲۵	پیشگفتار [ما و اقبال]
۱۲۶	[تاریخ اسلام]
۱۲۷	تاریخ ایران
۱۲۸	تاریخ ایران اسلامی تا صفویه
۱۲۹	تاریخ تکامل فلسفه
۱۲۹	تاریخ تمدن
۱۳۴	تاریخ خط سیر تکوین طبیعی آدم
۱۳۴	تاریخ و ارزش آن در اسلام

۱۳۵	تاریخ و شناخت ادیان.....
۱۴۴	تاریخ و علی.....
۱۴۵	تحلیلی از مناسک حج.....
۱۴۷	تحلیلی از مناسک حج.....
۱۴۷	تخصّص.....
۱۴۸	تشیع علوی و تشیع صفوی.....
۱۴۹	تشیع میعادگاه روح سامی و آریایی.....
۱۵۰	[تصوف].....
۱۵۰	تفسیر سوره روم (پیام امید به روشنفکر مسؤول).....
۱۵۱	تلقی مذهب از دید روشنفکر واقع‌بین و روشنفکر مقلّد.....
۱۵۱	تمدن نتیجه منطقی مهاجرت.....
۱۵۲	تمدن و تجدّد.....
۱۵۲	تنهایی.....
۱۵۳	توتم پرستی.....
۱۵۳	توحید، زیربنای تمام اعمال، احکام و احساسات.....
۱۵۴	توحید و شرک.....
۱۵۵	توضیحات وراثت آدم.....
۱۵۵	توضیحی درباره سرود آفرینش.....
۱۵۶	تولد دوباره اسلام (Renaissance)، در نگاهی سریع بر فراز یک قرن.....
۱۵۶	توین بی، تمدن - مذهب.....
۱۵۷	تیری که کمانه کرد.....
۱۵۸	نار.....
۱۵۸	جامعه‌شناسی سیانتیستی.....
۱۵۹	جبهه ملی چیست و چه می‌گوید؟.....
۱۶۰	جغرافیای فرهنگی عربستان.....
۱۶۰	جنایت فجیع.....

۱۶۰	جنگ زرگری
۱۶۱	جنگ‌های صلیبی
۱۶۲	جهان‌بینی
۱۶۲	جهان‌بینی بسته و جهان‌بینی باز
۱۶۳	چگونه ماندن
۱۶۴	چونان کرگدن تنها سفر کن
۱۶۵	چهار زندان انسان
۱۶۵	چهار زندان انسان
۱۶۶	چه باید کرد؟
۱۶۷	چه باید کرد؟
۱۶۸	[چهره دانشجویانم]
۱۶۸	چه نیازی است به علی؟
۱۶۹	چین و هند
۱۷۰	حجاب
۱۷۰	خر، انسانی در انتخاب «فاجعه» یا «فلاح»
۱۷۱	حسین وارث آدم
۱۷۲	[حسینیه ارشاد]
۱۷۳	حسینیه ارشاد
۱۷۴	حمایت استعمارگران سرخ و سیاه از رژیم دیکتاتوری شاه
۱۷۵	[خاطرات هانری آلگ؟]
۱۷۵	خداحافظ شهر شهادت
۱۷۶	خدا در مذاهب مختلف
۱۷۶	خصوصیات فرهنگ و تمدن قرون جدید
۱۷۷	خصوصیات قرون وسطی
۱۷۸	خلقت آدم
۱۷۸	خودآگاهی و استحمار

۱۷۹	خودسازی انقلابی
۱۸۰	[خودشویی]
۱۸۱	در آستانه کنگره لوزان
۱۸۲	داروینیسیم در تبدیل انواع تمدن‌ها به یکدیگر
۱۸۲	درباره قیام ۱۵ خرداد
۱۸۴	در راه آزادی
۱۸۶	دریغ‌ها
۱۸۷	دنیای سوم خود به زبان آمده است
۱۸۷	دو بام و یک هوا
۱۸۸	دوستان عزیزم
۱۸۹	[راه درست زندگی کردن]
۱۸۹	راه سوم
۱۹۰	راهنمای خراسان
۱۹۲	رسالت روشنفکر در ساختن جامعه
۱۹۲	روش شناخت اسلام
۱۹۳	روشنفکر مسؤول کیست؟
۱۹۴	روشنفکر و مسؤولیت او در جامعه
۱۹۵	ریشه‌های اقتصادی رنسانس
۱۹۵	زیباترین روح پرستنده
۱۹۶	زیبایی
۱۹۶	سخنی درباره کتاب
۱۹۷	سلام‌های نماز
۱۹۷	سلمان پاک و نخستین شکوفه‌های معنویت اسلام ایران
۱۹۹	سمینار زن
۲۰۰	شب قدر
۲۰۱	شعر چیست؟

۲۰۱	شعر چیست؟.....
۲۰۲	شفاعت تابویی و شفاعت ایدئولوژیک.....
۲۰۲	شناخت اسلام.....
۲۰۳	شناخت کتاب.....
۲۰۳	شهادت.....
۲۰۴	شهادت کاظم.....
۲۰۵	[شیخیه].....
۲۰۵	شیعه یک حزب تمام.....
۲۰۶	صالحات و حسنات در قرآن.....
۲۰۷	ضرورت تیپ‌شناسی در نوشتن بیوگرافی.....
۲۰۷	ضرورت شناخت تاریخ و تمدن اسلام.....
۲۰۸	طرح گوشه‌هایی از زندگی محمد، از تولد تا بعثت.....
۲۰۸	طوفان سیاه.....
۲۰۹	[عالم محض].....
۲۰۹	عبرتی و حکایتی.....
۲۱۰	عراق سرزمین شورش‌ها.....
۲۱۰	عرب پیش از اسلام.....
۲۱۱	عرفان، برابری، آزادی.....
۲۱۱	عشق - توحید.....
۲۱۲	عصیان انسان.....
۲۱۳	علی بنیانگذار وحدت.....
۲۱۴	علی تنهاست.....
۲۱۴	علی حقیقتی بر گونه اساطیر.....
۲۱۵	علی، حیات بارورش پس از مرگ.....
۲۱۷	عوام‌زدگی.....
۲۱۸	[غفلت ذهنی دانشمندان].....

۲۱۸	فاطمه فاطمه است.....
۲۱۹	فروید پایه‌گذار مکتب عشق.....
۲۲۰	فرهنگ و ایدئولوژی.....
۲۲۱	فلسفه تاریخ در اسلام.....
۲۲۲	فلسفه خلقت انسان.....
۲۲۳	قاسطین، مارقین، ناکثین.....
۲۲۴	قرآن و کامپیوتر.....
۲۲۵	قرار برای آینده.....
۲۲۵	قرن ما در جستجوی علی.....
۲۲۶	قصه حسن و محبوبه.....
۲۲۷	قرون جدید.....
۲۲۷	قطعه‌نامه دومین کنگره سازمان‌های جبهه ملی در اروپا.....
۲۲۸	کتاب علی، کتاب فردا، کتاب همیشه.....
	کروکی مسجدالنبی و اطراف آن به ضرورت حیاتی شناخت حضرت
۲۲۹	فاطمه.....
۲۳۰	«کلوا و اشربوا» را دُر گوش کن و «لاتسرفوا» را فراموش کن!.....
۲۳۰	کویر.....
۲۳۶	گفتگوهای تنهایی.....
۲۳۷	گفتگوهای تنهایی.....
۲۳۸	[گفتگوی شب یازدهم].....
۲۳۸	[گفتگویی در زندان].....
۲۳۹	گیاه‌شناسی.....
۲۳۹	ما ایران را آزاد خواهیم ساخت.....
۲۳۹	[ماجرای استلحاق زیاد بن ابیه].....
۲۴۰	ماشین در اسارت ماشینیسیم.....
۲۴۱	ما و اقبال.....

۲۴۱	متدلوژی علم
۲۴۲	مخروط جامعه‌شناسی فرهنگی
۲۴۳	مدینه شهر هجرت
۲۴۳	مدینه طاهره
۲۴۴	[مذهب]
۲۴۴	مذهب دری است و هنر پنجره‌ای
۲۴۵	مذهب علیه مذهب
۲۴۷	[مذهب و جادو]
۲۴۸	مرگ، پیغمبی به زندگان
۲۴۸	مروری کوتاه بر خصوصیات قرون وسطی و قرون جدید
۲۴۹	مسجد مسلمانان پاریس
۲۵۰	مسئولیت شیعه بودن
۲۵۱	[مشکل زبان]
۲۵۱	معارف اسلامی
۲۵۳	معراج و اسراء
۲۵۳	مفهوم جهان‌بینی در جوامع باز و بسته
۲۵۴	[مقدمه‌ای بر اسلام‌شناسی]
۲۵۴	[مقدمه‌ای بر تفسیر نوین]
۲۵۵	مقدمه‌ای بر کتاب حُجَر بن عَدی
۲۵۵	مقدمه‌ای بر کنفرانس حسن الامین
۲۵۶	مقدمه دکتر علی شریعتی بر کتاب خلافت و ولایت از نظر قرآن و سنت
۲۵۶	اثر استاد محمدتقی شریعتی
۲۵۷	مقدمه دوزخیان روی زمین
۲۵۸	مقدمه سخترانی میراث آدم
۲۵۹	مکتب تعلیم و تربیت اسلامی
۲۶۱	ملت ایران و انتخابات فرمایشی

۲۶۱	 ملل قدیمه
۲۶۲	 ممالک همجوار
۲۶۲	 [منحنی سیر تاریخ بشر]
۲۶۳	 موسیقی
۲۶۳	 موسیقی
۲۶۴	 میزگرد پاسخ به سؤالات و انتقادات، جلسه دوم
۲۶۴	 میعاد با ابراهیم
۲۶۶	 نامه‌ها
۲۶۸	 نجات نسل جوان
۲۶۸	 [نقد انقلاب سفید]
۲۶۹	 نقش انقلابی یاد و یادآوران در تاریخ تشیع
۲۶۹	 [نقش مسلمانان در پیشرفت علوم]
۲۷۰	 نگاهی به تاریخ فردا
۲۷۰	 نگاهی به قرآن
۲۷۱	 نگاهی به ویژگی‌های قرون قدیم، وسطی و جدید
۲۷۳	 نمایشنامه «ظلم بر پایه عدل!»
۲۷۴	 نمونه‌های عالی اخلاقی در اسلام است نه در بحمدون
۲۷۵	 نوروز امسال
۲۷۶	 نیازهای انسان امروز
۲۷۷	 نیایش
۲۷۸	 نیایش
۲۷۸	 وصایت و شورا
۲۷۹	 وصیت
۲۸۰	 وصیت
۲۸۰	 وصیت شرعی
۲۸۱	 وصیتنامه فرانتز فانون

۲۸۲	وضع آگاهی طبقاتی
۲۸۲	هبوط
۲۸۳	هجرت، امت و امامت
۲۸۴	هجرت زمینه‌ساز جهان‌بینی باز
۲۸۴	هجرت و تمدن
۲۸۵	هنر در انتظار موعود
۲۸۶	[هنر در انتظار موعود]
۲۸۶	هنر گریزی از «آنچه هست»
۲۸۷	یک‌بار دیگر ابوذر
۲۸۷	یک‌بار دیگر ابوذر
۲۸۸	یک‌بار دیگر ابوذر
۲۸۸	یک، جلوش تا بی‌نهایت صفرها
۲۸۹	نمایه اعلام و آثار

مقدمه ناشر

دکتر علی شریعتی (۱۳۵۶-۱۳۱۲) متفکر نامدار ایرانی از جمله اندیشوران و روشنفکرانی است که از دل سنت «ایرانی - اسلامی» برخاسته و در یک دوره خاص، که جامعه ایرانی آستان تحول تاریخی خود بود، فصل جدیدی را در عرصه گونه‌گون اجتماعی، سیاسی و فرهنگی این سرزمین می‌گشاید، به طوری که بررسی سیر تاریخ معاصر ایران بدون نام و آراء و اندیشه‌های او چندان ممکن و مطلوب نمی‌نماید. از آنجا که به تعبیر «هگل» فیلسوف آلمانی «هر متفکری فرزند زمانه خویش است» شریعتی نیز از این قاعده مستثنا نبوده و می‌باید آراء و اندیشه‌های متنوع و متکثر او را در بستر زمینه و زمانه‌ای که در آن می‌زیست، مورد بررسی و نقد و نظر قرار داد، چنان که امروزه در «جامعه‌شناسی شناخت» (Sociology of knowledge) نیز به ارتباط میان اندیشه‌ها و زمینه‌های اجتماعی تأکید فراوان می‌شود.

آن چه تفکر شریعتی را به زمانه‌اش پیوند می‌دهد، «پرسش»‌هایی است که وی در عرصه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی، دینی و فرهنگی روزگار خویش در افکنده است و از جمله مهم‌ترین آن‌ها پرسش از «علل و عوامل انحطاط و عقب‌ماندگی» مسلمانان و به ویژه، زوال تمدن و حیات اجتماعی ایران اسلامی و راه‌های برون‌رفت از آن بوده است. و شریعتی آن را بزرگترین و مهم‌ترین مسئولیتی می‌شمارد که روشنفکران به دوش می‌کشند، چرا که «هدف روشنفکر کشف مسیر تاریخ و یافتن علل و عوامل تغییرات و تحولات و قوانین حرکات آن است» (م.آ.ج. ۴، ۱۳۵۷: ۳۲۱). از این رو می‌گوید: «بزرگترین مسئولیت روشنفکر در جامعه این است که

علت اساسی و حقیقی انحطاط جامعه را پیدا کند و عامل واقعی توقف و عقب ماندگی و فاجعه را برای انسان و نژاد و محیطش کشف نماید، آنگاه جامعه خواب آلود و ناآگاهش را به عامل اساسی سرنوشت و تقدیر شوم تاریخ و اجتماع بیاگاهند و راه حل و هدف و مسیر درستی را که جامعه باید برای حرکت و ترک این وضع پیش بگیرد به او بنمایاند و براساس امکانات، نیازها، دردها و همچنین سرمایه‌هایی که جامعه‌اش دارد، راه‌حل‌هایی را که برای ملت موجود است بدست آورد و بر مبنای یک طرح و مکتبی که بر استخدام درست سرمایه‌ها و شناخت دقیق دردها مبتنی است، به پیدا کردن «ارتباط حقیقی» و «علت و معلولی» و علمی میان انحطاط و ناهنجاریها و بیماریها و عوامل و پدیده‌هایی که در داخل و خارج وجود دارد بپردازد (مآج ۲۰، ۱۳۶۰: ۹-۲۷۸).

شریعتی علل و عوامل انحطاط و عقب ماندگی جامعه ایران را به دو دسته تقسیم می‌کند:

(۱) عوامل بیرونی (۲) عوامل درونی. او عوامل بیرونی را که شامل استعمار، تهاجم اقوام وحشی و جبرگی نظام قبیله‌ای بر مدنی و... می‌شود، در مرتبه دوم اهمیت قرار می‌دهد. و پیش و بیش از همه بر عوامل درونی مانند: رواج تفکر جبری، آخرت‌گرایی، تبدیل اسلام ایدئولوژیک به اسلام فرهنگ، مرگ روح اجتهاد و روش نادرست اندیشه‌های علمی، به مثابه «علت العلل» ناکامیابی‌های جامعه مسلمانان ایران تأکید می‌ورزد. از این رو می‌گوید: «ما غالباً در بررسی انحطاط اجتماعی و بلاهای سیاسی و فکری و اقتصادی‌ای که دچارش می‌شویم تنها به علل خارجی و عوامل بیرونی توجه داریم و این روش تنها نیمی از حقیقت را به دست می‌دهد... من تا آنجا در این باره پیش رفته‌ام که معتقدم علت العلل و یا به اصطلاح اصولیون، علت بعید همه حوادث مثبت و منفی را در تاریخ و یا اجتماع باید در درون جست، چه، بی‌آن، هیچ عامل خارجی نمی‌تواند در سرگذشت و سرنوشت

جامعه‌ای یک «علت» گردد. (م.آ.ج. ۳۵) (بخش اول، ۱۳۶۴: ۵۹) و اساساً «همه پیرشانی‌ها و شومی‌ها را به گردن عوامل خارجی انداختن، اغفال مردم از واقعیت‌های زشت داخلی است» (همان: ۶۰) از همین منظر است که شریعتی در تحلیل و تبیین عوامل انحطاط، بیش از عوامل دیگر، بر عامل انحراف و رکود «روح تفکر اسلامی» در جامعه تکیه می‌کند و با بهره‌گیری از روش «هندسی» به ارائه فهم نظامند از اندیشه دینی می‌پردازد، که شرح آن در این مختصر نمی‌گنجد. با این حال، انتقاد شریعتی به شبه روشنفکران متجدد به این جهت است که آنان با تعمیم ناروا و نیز نادیده گرفتن تفاوت مذاهب و ادیان حقیقی اولیه با مذاهب و ادیان تاریخی که توسط حاکمان و روحانیان رسمی مسخ و تحریف شده، راه تفکر و شناخت صحیح و عمیق مذهب و نقش تاریخی آن را، بر خود و بر دیگران می‌بندند و مانع شناخت علمی و درست از علل و عوامل حقیقی انحطاط می‌شوند. بدین ترتیب از نگاه شریعتی، انحطاط ایران و جهان اسلام نه محصول و معلول ایمان و عمل اسلامی بلکه برعکس معلول عدم آگاهی و عمل به حقیقت اسلام بوده و هست. و اصولاً او ترفنی و پیشرفت برخی از کشورهای اروپایی را، نه فرو نهادن مذهب به طور کلی، بلکه تغییر بینش مذهبی می‌شمارد و برون رفت از انحطاط مسلمانان را نیز، نه ترک دین و مذهب، بل اصلاح فکر و بینش مذهبی می‌داند. کوتاه سخن این که با شریعتی می‌توان موافق و یا مخالف بود، اما نمی‌توان تأثیر او را در حیات فکری، اجتماعی و دینی این مرز و بوم نادیده گرفت. و از همین رو است که نقد آراء و اندیشه‌های او، نه تنها عیب و ایرادی ندارد، بلکه ادامه حیات فکری‌اش را رقم می‌زند. زیرا عنصر نقد، حتا به قصد عیب‌جویی و خرده‌گیری هم باشد، موجب شفافیت اندیشه مقابل می‌گردد. چرا که کار نقادی، سنجش و ارزیابی عیاری است که یک اندیشه واجد آن است. بنابراین، همان گونه که مطالعه فرآورده‌های فکری اندیشمندان، رهگشای

مسایل نظری و مشکلات عملی است، به همان اندازه و شاید فروز تر، نقد آرای شان سبب باروری آن می شود. به طوری که شریعتی به درستی بدان اشاره کرد و می گوید:

یک فکر، همیشه با نقد و بررسی و حلّاجی و موشکافی و حتی ردّ و انکار و تحمل حمله و دشنام می تواند رشد کند، خود را تصحیح نماید، به نقطه های ضعف خود پی ببرد، تغذیه کند، غفلت های خود را متوجه شود. (م. آ. ج. ۳۴، ۱۳۶۶: ۱۲۹) و نیز در جای دیگر می گوید:

«هر چه می گویم نظریه است و به عنوان جزم و قطع نیست، فقط به اندیشیدن دعوت می کند و همین... شما نباید معتقد باشید که آنچه می گویم صد درصد است و نه من خود معتقدم که صد درصد درست است. این یادآوری را به عنوان مقدمه ای بر همه سخنرانی ها و نوشته هایم بپذیرید.» (م. آ. ج. ۲۶، ۱۳۶۱: ۴۸۷)

و این مهم البته، فارغ از ردّ و قبول های سطحی و عاطفی و به دور از ستایش ها، و نکوهش ها و نیز رجز خوانی های سیاسی، نیازمند دقت نظر در مضامین و مفاهیمی است که در «جغرافیای کلام» وی بازتاب یافته است. زیرا، واژه ها و اصطلاحاتی که شریعتی در نظام معرفتی و نظری خویش به کار می برد، معانی جدیدی را از آن مراد می کند که بدون تعمق و تأمل در آن ها، فهم اندیشه های او را با دشواری روبرو می سازد. و در یک کلام کلید فهم اندیشه های شریعتی توجه به همین مفاهیم و اصطلاحات است در متن آثارش و بدون تردید، او همچنان با «مخاطب های آشنا» سخن برای گفتن دارد.

انتشارات سپیدرود